

ENGLISH
APPLIED
TRANSLATION
Department

Translation studies and pragmalinguistic development tendencies : problems, solutions and achievements

International scientific
conference.
June 2022

**TARJIMASHUNOSLIK VA PRAGMALINGVISTIKANING
TARAQQIYOT TENDENSIYALARI: MUAMMOLAR, YECHIMLAR VA
YUTUQLAR**

Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari

2022-yil 10-iyun

Proceedings of the International Scientific-Practical Conference

**TRANSLATION STUDIES AND PRAGMALINGUISTIC DEVELOPMENT
TENDENCIES: PROBLEMS, SOLUTIONS AND ACHIEVEMENTS**

June 10, 2022

TASHKENT 2022

UO'K 81'25(08)

101 - F

ТИЛ ЎРГАНИШДА ЛУҒАТ БОЙЛИКНИНГ ОШИРИШ УСУЛЛАРИ

Эрназарова Наргиза Хидировна - ўқитувчи ЎзДЖТУ

Аннотация. Ушбу мақолада тил ўрганишда сўз бойликнинг ўрни, аҳамияти ва уларни ўрганиш йўллари ҳақида фикр юритилади.

Калит сўзлар: актив ва пассив луғат бойлиги, инглиз тили, сўз бойлиги, сўз бирикмалари.

Маълумотларга кўра бугунги кунда дунёда тахминан 1,8 миллиард аҳоли инглиз тилида сўзлашар экан, уларнинг 1,5 миллиарди эса тил соҳиблари эмас. Шу боис кўпчилик учун тилни тез ва самарали усуллари ёрдамида ўрганиш долзарб масала ҳисобланади.

Луғат бойлиги бу инсоннинг қанча сўзга эгалиги, яъни у ёки бу сўзнинг маъносини билиши, оғзаки ва ёзма нутқда уни ишлата олиши ва жонли мулоқатда ундан фойдалана олишидир. Инсоннинг луғат бойлиги иккига бўлинади: актив ва пассив.

Актив луғат бойлиги бу – оғзаки ва ёзма нутқнинг асосий манбаси ҳисобланган сўзлар жамланмаси. Пассив луғат бойлигида инсон у ёки бу адабиётдан билган ёки оғзаки нутқда эшитган, лекин ўзининг нутқида бу сўзларни ишлатмайдиган сўзлар жамланмасидир.

Инсоннинг ўз она тилида белгиланган бундай чекланишлар чет тилини ўрганишда ҳам ўз аксини топган. Инглиз тили дунёда энг кўп сўзларга эга тиллардан ҳисобланади. Охирги ҳисоб-китобларга кўра инглиз тилида тахминан 1400000 дан ортиқ сўз ва сўз бирликлари мавжуд экан. Инглиз тили сўзларга бой тиллардан бири ҳисобланади. Бунинг сабаби инглиз тили юз йил давомида француз, немис, голланд ва шу каби тиллар таъсири остида бўлган. Ҳозирги вақтда бошқа тиллардан янги сўзларнинг кириб келиши ҳали ҳам давом этмокда. Бундан ташқари интернет технологияларнинг ривожланиши ҳам инглиз тили луғат бойлигининг кенгайишига ўз таъсирини ўтказмокда

Инглиз тилини она тилиси деб ҳисоблаган маълумотли инсон ўз нутқида 20-30 мингта сўз ва сўз бирликларини ишлатар экан ва 50 мингтадан ортиқ бўлмаган сўз ва сўз бирликлари эса унинг хотирасида сақланар экан.

Инглиз тили ўрганувчисининг сўз бойлигининг энг юқори кўрсаткичи бу 8-10 минг сўз бўлиб, бу унинг актив луғат бойлигида, 15 мингта яқини эса пассив луғат бойлигида мавжуд экан. Бир қараганда бу кўрсаткичлар унчалик юқори ва қўрқинчли эмас.

Инглиз тилини бошланғич даражадаги ўрганувчилар учун 350-700 актив сўзлар етарли ҳисобланади. Агар 700-1300 сўз сизнинг актив луғатингизда мавжуд бўлса, бу сизга инглиз тилида бирор нарсани тушунтириш учун етарли бўлади ва пассив луғат бойлигингизда ҳам шунча сўзга эга бўлсангиз, бошланғич даражадаги адабиётни ўқиш тушуна оласиз.

Агар сизни актив луғатингизда 1300-2800 сўз ва иборалар бўлса, кундалик мавзуларда қийинчиликсиз мулоқат қила оласиз ва шунча сўз пассив луғат бойлигингизда мавжуд бўлса, сиз адабиётларни бемалол ўқиш оласиз.

Инглиз тилида 2800-5500 сўзга эга бўлсангиз, сиз учун матбуот ва илмий адабиётларни ўқиш қийинчилик туғдирмайди.

Агар сиз 8000 тагача сўз билсангиз, у ҳолда сиз ҳар қандай адабиётни, телевидение дастурларини ва матбуот хабарларини тўлалигича тушуна оласиз. Профессор Paul Nationнинг фикрига кўра, китоб ўқишдан роҳат олиш учун 8000-9000 сўз етарли бўлар экан. Инглиз тилини юқори даражада билиш учун ўрганувчининг луғат бойлигида 13000 тагача сўз бўлиши жоиз деб ҳисобланади.

Бироқ 2000 та луғат бойликка ва маълум бир грамматик база ва амалиётга эга бўлиб ҳам Туманли Албионнинг ажойиб тилида қийинчиликсиз мулоқат қила олишингиз мумкин.

Шунинг учун инглиз тилини замонавий ўқитиш усулларида ҳам сўз бойлигини оширишга катта аҳамият берилади. Лекин сўз бойлигини ошириш талабада кўпроқ мустақил вазифаларни бажариш жараёнида амалга ошади. Бир кунда

20 та сўз ёд олиш унчалик қийин эмас. Лекин шу 20 та сўзни кейинги кун ҳам ёддан чиқармаслик қийин масала. Ҳаммага маълумки, сўзларни эслаб қолишда хотира асосий ўринда туради. Ҳар бир одам маълумотларни ҳар хил қабул қилади: кимдир бирор бир сўзни эшитиб дарҳол эслаб қолади, кимгадир эса эшитган сўзини бир неча марта ёзиб эслаб қолишига тўғри келади.

Сўз бойлигини оширишнинг турли хил йўллари мавжуд:

1. Луғат дафтар тутиш. Инглиз тилини ўрганиш давомида шубҳасиз кўпгина янги сўзларга дуч келасиз. Шуниси аниқки, уларнинг барчасининг маъноларини эслаб қола олмайсиз, шунинг учун уларни луғат дафтарингизга мисоллари билан ёзиб боринг ва ҳар куни 5 тадан янги сўз ўрганинг. Улар сизнинг актив луғат бойлигингизга айланмагунча тез-тез қайтариб туринг.

2. Энг асосий қоида бу сўзларни контекстда ёд олишдир. Инглиз тилида деярли кўп сўзларда хатто 20 тагача бир бирига боғлиқ бўлмаган турли хил маънога эга сўзлар бор. Айнан шунинг учун сиз уларни аниқ бир маъносини ёд олмай, сўз бирликлари ва фразалари билан ёд олсангиз, сиз уларни актив луғат бойлигингизга киритишингиз мумкин. Мулоқат жараёнингизда 3 марта ишлатилган сўзлар хотирангизда ёд олиниши мумкин. Аммо бунинг салбий томони шундаки, сўзнинг контекстда маъносини билиб уни бошқа маъноларини билмаслик ҳам мумкин.

3. Сўз бойлигининг оширишнинг энг яхши йўлларида бири бу ўқишдир. Ўқиш давомида бир қанча янги сўзларни эслаб қолиш мумкин. Бунинг учун эса доимий равишда адабиётнинг турли хил жанрларига мансуб асарларни мутоала қилиб бериш зарур. Кунига 15 минут ўқиш сизнинг муваффақиятингиз гаровидир. Фақатгина китоб ўқиш билан чекланмай, газета, журнал, комикслар, янгиликлар, блоглар, реклама эълонларини, қўшиқ матнлари ва бошқаларини ўқиш орқали ҳам сўз бойлигингизни оширишга эришасиз.

4. Энг биринчи навбатда кундалик мулоқатда ишлатиладиган мавзувий сўз ва сўз бирликларини ёд олишдан бошланг, яъни уй, оила, қизиқиш, соғлиқ, иш ва бошқаларга оид.

5. Бундан ташқари ҳар куни битта инглизча фраза – идиома, яъни яхлит ҳолда бир маънони берувчи ихчам ибора ёд олинг. Интернетдан ҳар куни турғун сўз бирикмаларни, масалан, идиоматик бирликлар ёки фразеологик феълларни бериб турувчи турли хил ресурсларни топишингиз мумкин.

6. Flashcards – яъни карточкалар, янги сўзларни тез эслаб қолишнинг яна бир ажойиб йўли. Тайёр сўзлар ва уларнинг таржимаси ёзилган карточкалардан фойдаланишингиз ёки уларни ўзингиз тайёрлашингиз мумкин.

7. Сўзларни бир қаторда ёд олманг, балки уларни ўрнини алмаштириб ёдланг.

8. Турли хил луғатлар сайтларидан “A Word of the day” га ёзилиб олинг. Бунда сизга ҳар куни янги “кун сўзи” мавжуд бўлган хат келади, янги сўз ишлатилган гаплар ёки баъзан ўша сўз иштирокидаги тарихий фактлар билан ҳам танишишингиз мумкин.

9. Телевидение сизга инглиз тилида сўзлашувчи мамлакатлар дастурларини, турли фильмлар, қизиқарли шоу ва бошқаларни томоша қилишга имкон беради. Айниқса агар у сизнинг касбий фаолиятингизга оид кўрсатув бўлса, айти муддао бўлади.

10. Одамлар билан инглиз тилида мулоқат қилинг. Бунда ижтимоий тармоқларда дўстлар орттиришингиз, ҳамда маълум бир гуруҳларда фикрингизни инглиз тилида ифодалаб ўзингизга булган ишончни орттиришингиз мумкин. Агар сўзлашишда хато қилсангиз, қайта сўрашлари, тўғирлашлари, сўз ёки гапингизни тўғри вариантини айтишлари мумкин. Шунингдек тутингки, гапириш тилнинг энг муҳим аспектидир.

11. Сўз бойлигини оширишнинг яни бир самарали йўли бу интернет программалари ва иловаларидир. Масалан Wordsteps.com сайти, Anki (flashcard programme) ва бошқалар.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, чет тилини ўрганиш кишидан етарли қунт ва тиришқоқликни талаб этади. Юқорида санаб ўтилган тавсияларга келсак, булар ҳали ҳаммаси эмас. Сўз ўрганишнинг яна бошқа турлари ҳам мавжуд. Қайси усулни танлаш бу ўрганувчининг хотираси ёки индивидуал қобилятидан келиб чиққан ҳолда амалга ошади. Энг асосийси бу йўлда кечиктирмай биринчи қадамни ташлаш эканлигидир.

Фойдаланилган манбалар рўйхати:

1. native – english. com. ua.
2. englog.ru.
3. www.ef.ru.
4. easyspeak.ru.

TEXNIKA YO‘NALISH TALABALARIDA TADBIRKORLIK KOMPETENSIYALARINI ANIQLASH

Bo‘tayev T. - Toshkent davlat texnika universiteti Qo‘qon filiali ilmiy tadqiqotlar, innovasiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash sektori boshlig‘i, t.f.n., dosent., +998 99 403 0457. butayev5719@gmail.com.

Nomozova M. - Toshkent davlat texnika universiteti Qo‘qon filiali Talaba, davriy nashrlar kutubxonachisi. +998 97 502 19 40

Nabixonov S.L. - Toshkent davlat texnika universiteti Qo‘qon filiali Talaba, elektron kutubxonlar kutubxonachisi. +998 91 106 44 38.

Annotasiya. Ushbu maqolada oliy ta‘lim muassasalari bitiruvchilarini murakkab zamonaviy mehnat bozorlarida o‘z o‘rinlariga ega bo‘lishlari uchun ularda tadbirkorlik kompetensiyasini rivojlantirish maqsadli ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan. Tadbirkorlikka layoqatli talabalarda mehnat bozori uchun zarur kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish maqsadida amaliy va seminar mashg‘ulotlarni, kurs ishi (loyihasi) topshiriqlarini va bitiruv malakaviy ishi

of listening comprehension and types of activities	190
43. Rasulova Sh. - Morphological, syntactic and semantic usage of the participle in the British and American versions of English	194
44. Saidova M.K., Mirzaabdullayeva M - Using innovative technologies in project method of teaching foreign language	199
45. Sakhadinova M.S., O'ljayeva Sh.T. - The Role of educational games in teaching foreign languages to children at an early age: Problem and solutions	204
46. Sheraliyev H.A., Egamberdiyeva D.U. - Listening as a stimulus to other activities	211
47. Sultanova L.T. - Storytelling as a preparation for reading	215
48. Surmanov S., Azimova M. - Contribution of graded readers in ELT	218
49. Tirkashova M., Uljayeva Sh. - The importance of teamwork in teaching the language and contribution of given team projects to the development of students.	224
50. Tojiboev I.I., Tojiboyev I. - The use of technology in English language teaching.	227
51. Turaboeva K.E. - The role of interactivity in foreign language teaching	233
52. Uljayeva Sh.T. - Language learning and communication tools	237
53. Uljayeva Sh.T. - Teaching foreign language through blended learning	240
54. Umarov H.M., Ortiqova D.G., Umarova D. - Development and testing of a series of lessons using an interactive whiteboard	245
55. Urazmetova A., O'ljayeva Sh.T. - Teaching English Speaking to introvert students	249
56. Valiev Q. - Developing oral speech competence of the students of academic lyceums	253
57. Yodgorova I.I. - Teaching Proficiency through Reading and Storytelling – a brand-new approach to teaching languages in Uzbekistan ...	258
58. Yuldasheva Z. - Translation activities	262
59. Ziyodullayev J.A. - The technology of development language performance in the oral speech via authentic materials	265
60. Zoyirova D.A. - Legal translation of proper words in ESP	269
61. G'oziyeva M. - Хорижий тилларни ўқитишда прагматик таълимни ўрни	273
62. Кариева М.А., Шокиров Х.Т. - Чет тилларни ўргатишда миллий кадрият ёрдамида талабаларда миллатлараро маданиятни шакллантириш	279
63. Эрназарова Н.Х. - Тил ўрганишда луғат бойлигининг ошириш усуллари	284
64. Bo'tayev T., Nomozova M., Nabixonov S.L. - Texnika yo'nalish talabalarida tadbirkorlik kompetensiyalarini aniqlash	288